

КЕРАМІЧНИЙ КОМПЛЕКС ЕНЕОЛІТИЧНОГО ПОСЕЛЕННЯ КАМ'ЯНКА-БУЗЬКА

ВІТАЛІЙ КОНОПЛЯ

У фондах Львівського історичного музею зберігається колекція ліпної кераміки з рятівних розкопок поселення в кар'єрі по добуванню глини поблизу м. Кам'янка-Бузька, проведених у 1952-1953 рр. світлої пам'яті Володимиром П. Савичем. Повідомлення про пам'ятку надзвичайно скупе і зводиться лише до опису її топографії та переліку окремих видів артефактів з кременю і каменю¹. На жаль, поза увагою дослідників лишився посуд з неї, пізнавальні можливості якого могли б вже на стадії виділення культури Вебковіце-Костянець (костянецька група лендель-полгарської культурно-історичної спільноти — В.К.) внести відповідні корективи щодо її датування та місця серед відомих на той час старожитностей, генетично зв'язаних з культурами Лендель і Полгар. Не втратила своєї актуальності ця категорія знахідок і в наші дні, особливо для вирішення проблеми хронології даного поселення і його співвідношення з відомими пам'ятками згаданої вище групи та із спорідненими старожитностями суміжних територій.

Фондова збірка кераміки з Кам'янки-Бузької нараховує 102 екз., що належать різним у типологічному відношенні фрагментам посудин². Вони виготовлені з глиняної маси, яка містить інтенсивну домішку дрібного піску. Спорадично до неї додавались шамот, середньозернистий пісок, посічені стебла рослин. У зламі уламки посуду темно-сірі або чорні і розділяють зовнішній та внутрішній шари здебільшого сіро-жовтого, рідше сірого, темно-сірого, світло-коричневого і сіро-коричневого кольорів.

Поверхня посудин згладжена. В окремих екземплярів вона дещо горбкувата із зовнішньої сторони. Начиння перед випалом обличковувалось тонким шаром ангобу товщиною до 2 мм. Термічна обробка кераміки нерівномірна, що підтверджує плямисте забарвлення певної її частини. Перетин стінок коливається в межах від 5 до 9 мм.

Посуд репрезентують миски, горщики, чаші, типологічно не окреслені вироби з опуклим профілем тулуба і на піддоні. Найбільш різноманітніший видовий склад має його перша група. Серед мисок наявні знахідки з лійчасто розхиленими стінками (рис. 1: 4, 5; 2: 1, 8; 3: 6); півсферичні із загнутими до середини вінцями (рис. 2: 10); широкогорлі з опуклим корпусом, низького шийкою і відігнутими назовні вінцями (рис. 1: 1, 7, 8; 2: 7, 9).

Чаші (за формою близькі до попередньо описаних посудин) у профілі усічено-біконічні з роздутим тулубом і невисокою верхньою частиною, яка закінчується прямими або відхиленими вінцями діаметром 20-35 см (рис. 2: 6; 3: 1, 8).

Горщики з есоподібними стінками корпусу мають до певної міри видовжену і майже циліндричну горловину, що плавно переходить в плічка. Край їх вінець прямий чи незначно відігнутий (рис. 1: 2; 2: 4; 3: 4, 9).

Типологічно не окреслену групу кераміки репрезентують середні частини опуклобоких посудин (рис. 1: 3, 9; 2: 2, 3, 5, 11, 12; 3: 2, 3, 5). Можливо це варіанти півкулястих мисок, але відсутність вінець не дає підстав для їх більш конкретного видового визначення.

Серед керамічного комплексу пам'ятки наявні вироби у вигляді кратера (рис. 1: 6) і з піддоном (рис. 3: 7). Перший з них опуклобокий, а його горішня частина з лійчастими стінками горловини діаметром 20 см переважає максимальну ширину тулуба. Друга посудина, швидше за все, належала чаші з дзвоноподібним піддоном. Колекцію посуду доповнюють уламки колінчастих вушок - 8 екз.

Кераміка поселення Кам'янка-Бузька прикрашалась заглибленим і пластичним орнаментом. Найчастіше застосовувались нігтеві відтиски, що наносились горизонтальним рядком вздовж максимально опуклого вигину тулуба. Штамповий декор доповнюють одно- або дворядкові ямки, які охоплюють аналогічну частину посудин. Часом заглиблений орнамент у вигляді прямих насічок займав зріз вінець, утворюючи своєрідну гофровану поверхню (рис. 2: 4). На одному з фрагментів півсферичної миски відмічено врізну горизонтальну борозенку, що оперізує плічка виробу.

Пластичний декор більш одноманітний. Це поодинокі чи подвійні гудзи-ухвати напівсферичної форми, які часом мають сплюснену або увігнуту вершину (рис. 1: 9; 2: 2, 3, 6, 12; 3: 3, 5, 8).

Така, в цілому, характеристика посуду пам'ятки Кам'янка-Бузька, найближчі аналоги якому відомі з поселень Торчин-Замчисько³ на Волині, Краків-Нова Гута⁴, Вербковіце⁵ і Ряшів⁶ з південно-східної Польщі, що відносяться до класичного етапу маліцької культури і датуються згідно C₁₄ (дати не калібровані) 3250 - 3200/150 роками до н.е.⁷

¹ Михальчишин І. Список пам'яток стародавньої історії Львівської області. - Львів, 1993. - С. 25; Пелещин М.А. Племена культури Вербковіце-Костянець // СНПВ. - С. 112, 114; його ж. Лендельська культура // АУ. - С. 271.

² Автор висловлює вдячність зав. фондами музею п. Марії Піцишин за допомогу в опрацюванні посуду пам'ятки.

³ Конопля В., Ревуцький С. Поселення маліцької культури Торчин-Замчисько // Волино-Подільські археологічні студії. - Львів: В-во «Українські технології», 1998. - С. 61, 65.

⁴ Kaczanowska M. Ceramika kultury malickiej z Krakowa Nowej Huty // KM. - S. 7. - Ryc. 2: 2, 7.

⁵ Komorowski P. Osada bagienna kultury ceramiki nadcisańskiej w Werbkowicach, pow. Hrubieszów // MS. - 1958. - T. IV. - Ryc. 50-57.

⁶ Kadrow S. Faza rzeszowska grupy malickiej cyklu lądzielsko-połgarskiego // AAC. - 1988. - T. 37. - Ryc. 4: 1, 4, 5; 6: 1-6; 8: 2, 3; 10: 5.

⁷ Kadrow S. Faza rzeszowska kultury malickiej // KM. - S. 63. - Ryc. 14.

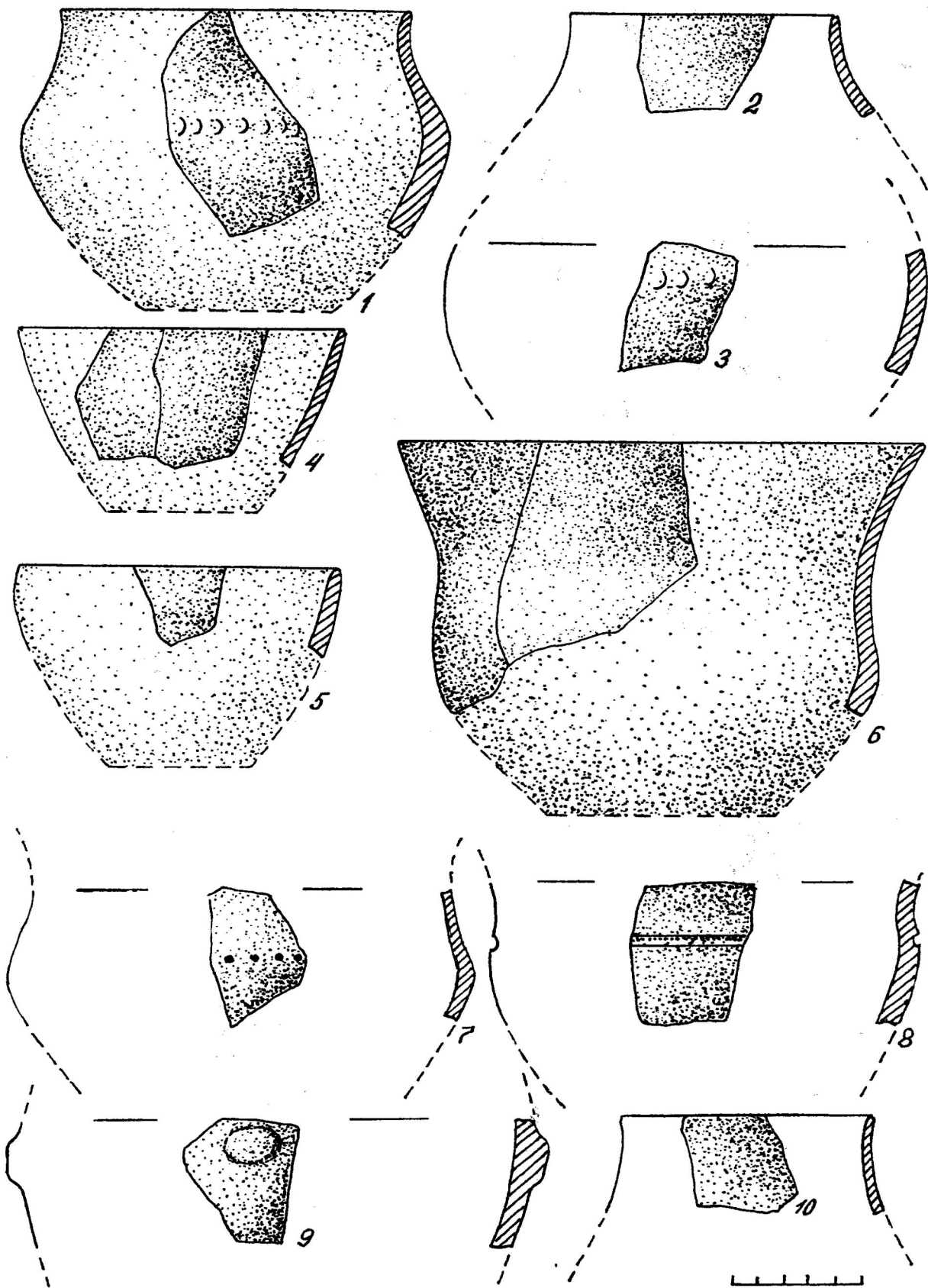


Рис. 1: Кераміка поселення Кам'янка-Бузька.

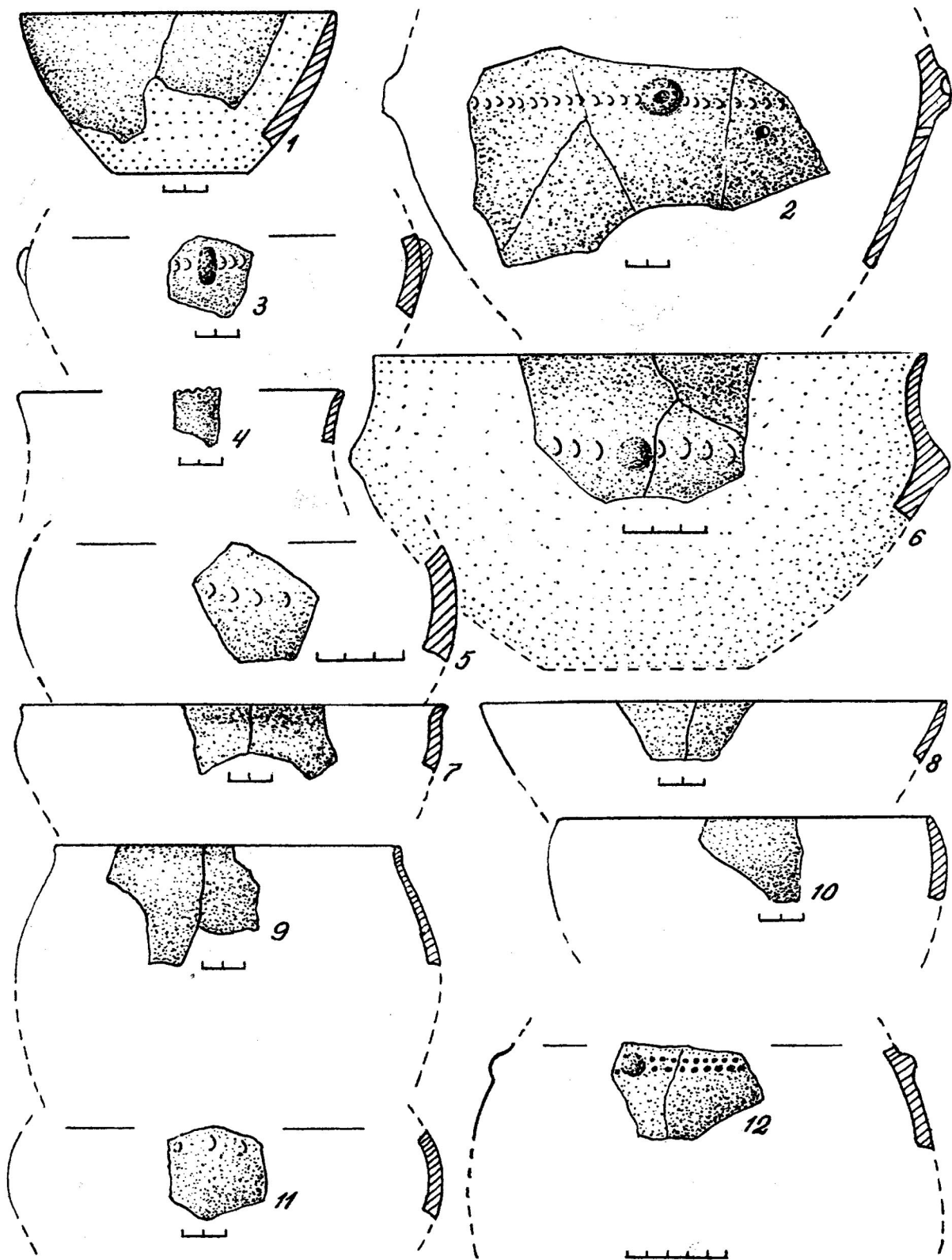


Рис. 2. Кераміка поселення Кам'янка-Бузька.

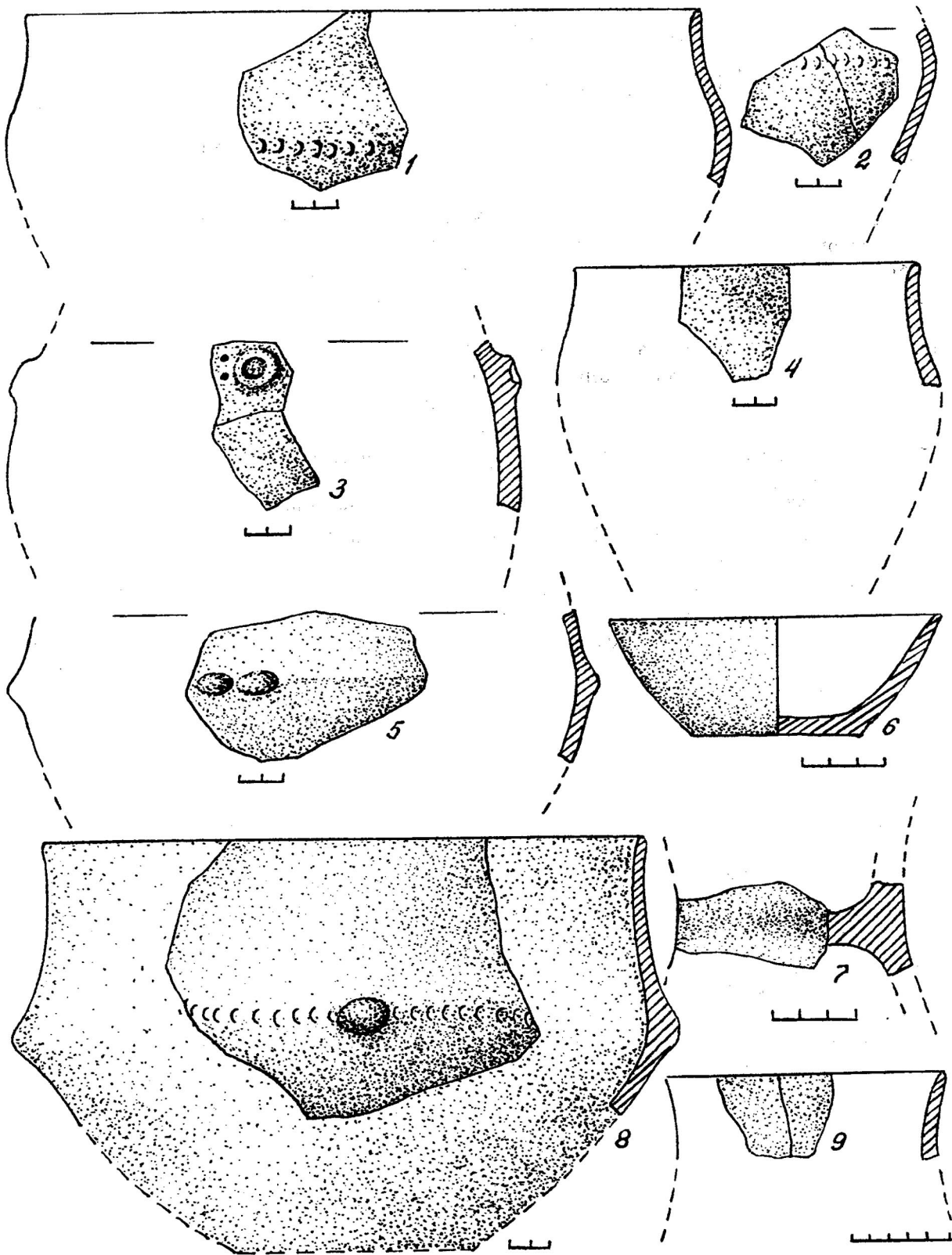


Рис. 3. Кераміка поселення Кам'янка-Бузька.